

**МІСЦЕ КЛІНІЧНОЇ АНАТОМІЇ ТА ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ
СЕРЕД ІНШИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ
У СТРУКТУРІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ МЕДИЧНИХ ВИШІВ**

Білаш С.М., Пирог-Заказникова А.В., Коптев М.М., Проніна О.М., Олійніченко Я.О.

Полтавський державний медичний університет

Клінічна анатомія та оперативна хірургія – дисципліна, яка поєднує теоретичні засади топографічної анатомії людини й аспекти їх практичного застосування в клініці, квінтесенція морфології, базис для вивчення хірургії, а тому має бути обов'язковою освітньою компонентою.

Ключові слова: клінічна анатомія та оперативна хірургія, медицина, стоматологія, педіатрія.

Clinical anatomy and operative surgery is a discipline that combines the theoretical foundations of topographic human anatomy and aspects of their practical application in the clinic, the quintessence of morphology, the basis for studying surgery, and therefore should be a mandatory educational component.

Keywords: clinical anatomy and operative surgery, medicine, dentistry, pediatrics.

Вступ. У XXI столітті Україна зіткнулася з низкою викликів, серед яких найгрізнішим є збройна російська агресія, яка триває з 2014 року. Російсько-українська війна призвела до появи значних жертв серед військових і цивільних громадян та спричинення численних фізичних і психологічних травм. У воєнний час надзвичайно актуальним стало надання повноцінної медичної допомоги всім потерпілим.

Як свідчить історія, головною проблемою для військової медицини в часи Другої світової війни була вогнепальна травма та її наслідки. Частина тих, кому потрібна була хірургічна допомога, складала 65,3 % усіх санітарних втрат. Під час проведення бойових операцій потерпілі хірургічного профілю можуть складати від 91,8% до 99,9%, а терапевтичного – лише 0,1%-8,2% [1].

Зважаючи на реалії сьогодення, коли перед багатьма медичними працівниками постала необхідність працювати з потерпілими внаслідок воєнних дій, особливого значення набула повноцінна підготовка здобувачів освіти медичних спеціальностей.

Основоположник військово-польової хірургії М.І.Пирогов, який брав участь у російських війнах на Кавказі та в Криму, серед важливих для медичної практики дисциплін особливо ввиділяв топографічну анатомію та оперативну хірургію.

Відтоді понад півтора століття топографічна анатомія та оперативна хірургія стала невід'ємним компонентом вітчизняної системи вищої медичної освіти. Ця унікальна напівклінічна дисципліна систематизувала всі відомості з морфології людини відповідно до потреб практичної медицини й логічно зв'язувала теоретичну і практичну медицину [2].

Нині, із уведенням до навчальних планів для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальностями 222 «Медицина» і 221 «Стоматологія» дисципліни «Клінічна анатомія і оперативна хірургія», замість топографічної анатомії та оперативної хірургії, відбулося катастрофічне зменшення годин, відведених для практичної роботи студентів, що практично унеможливило повноцінне вивчення дисципліни.

Основна частина. На сьогодні клінічна анатомія та оперативна хірургія в Полтавському державному медичному університеті є вибірковою дисципліною освітньо-професійних програм «Медицина», «Стоматологія» і «Педіатрія».

Важлива дисципліна, яка поєднує в собі теоретичні засади топографічної анатомії людини й аспекти їх практичного застосування в клініці, квінтесенція морфології та базис для вивчення хірургічних предметів, стала факультативом.

Зокрема, для здобувачів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Медицина», на опанування первинної хірургічної техніки, яка передбачає вивчення хірургічного інструментарію, обробки операційного поля, принципів роз'єднання тканин і накладання хірургічних швів, відведено менше 2-х академічних годин практичної роботи.

На розгляд клінічної анатомії голови та шиї також передбачається лише по одному практичному заняттю, що разом складає 4 академічні години. Це при тому, що в ділянці голови працює низка лікарів хірургічного профілю: нейрохірурги, оториноларингологи, офтальмологи, щелепно-лицеві хірурги, стоматологи.

Хірургічна анатомія шиї взагалі важлива для лікаря будь-якої спеціальності, оскільки такі екстрені оперативні втручання як конікотомія чи трахеотомія можуть врятувати життя багатьох потерпілих за умови правильного своєчасного виконання.

Унікальність клінічної анатомії та оперативної хірургії на сьогодні полягає ще й у тому, що лише вона дозволяє опанувати такі практичні навички як виконання хірургічних розтинів, накладання швів, проведення навчальних операцій, що абсолютно неможливо для студентів в умовах клінічних хірургічних кафедр. Зважаючи на це, клінічна анатомія та оперативна хірургія має займати повноправне місце серед обов'язкових освітніх компонентів освітньо-професійних програм «Медицина», «Стоматологія» і «Педіатрія».

Фахівці кафедри оперативної хірургії та топографічної анатомії Національного медичного університету імені О.О.Богомольця пропонують два шляхи розв'язання цієї проблеми.

Перший – уведення до навчальних планів нової наскрізної дисципліни «Описова і клінічна анатомія з основами оперативної хірургії», яка передбачає вивчення в медичних вишах здобувачами освіти на 1 курсі описової анатомії, яка розглядатиме будову тіла людини на рівні органів і систем.

Другий варіант передбачає вивчення клінічної анатомії і оперативної хірургії як самостійної обов'язкової освітньої компоненти освітньо-професійних програм «Медицина», «Стоматологія» і «Педіатрія».

Докладніше зупинимося на можливості реалізації другої пропозиції, яка передбачає викладання клінічної анатомії та оперативної хірургії як самостійної обов'язкової освітньої компоненти, для освітньо-професійних програм «Медицина», «Педіатрія» і «Стоматологія».

За освітньо-професійними програмами «Медицина» і «Педіатрія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти на вивчення клінічної анатомії та оперативної хірургії передбачено 3 кредити (60 академічних годин). Зважаючи на особливості дисципліни, важливість практичної роботи здобувачів освіти на фіксованому матеріалі, доцільно максимально можливий ліміт часу виділити для аудиторної форми навчання – 60 аудиторних годин, для самостійної – 30. При розподілі аудиторних годин слід урахувати важливість саме практичного аспекту навчання, відвівши для нього 58 академічних годин, а дві години залишити на вступну лекцію.

Лекцію доцільно присвятити загальним питанням клінічної анатомії та оперативної хірургії, її визначенню як дисципліни і завданням. Потрібно зупинитися на історії розвитку дисципліни, зокрема полтавської морфологічної школи й кафедри анатомії з клінічною анатомією та оперативною хірургією ПДМУ. Окремо слід зупинитися на методах клініко-анатомічного і топографоанатомічного досліджень. Серед питань оперативної хірургії доцільно висвітлити класифікацію хірургічних операцій і хірургічних інструментів.

Практичні заняття доцільно розділити на три субмодулі. Перший із них слід присвятити питанням первинної хірургічної техніки і клінічній анатомії та оперативній хірургії голови й шиї (вступ, первинна хірургічна техніка – 4 год, вивчення мозкового відділу голови – 4 год, лицевий відділ голови – 2 год, ділянки й органи шиї – 4 год).

Другий субмодуль має на меті вивчення клінічної анатомії та оперативної хірургії тулуба (грудна клітка – 6 год, передньо-бічна стінка живота та грижі – 6 год, черевна порожнина – 12 год, поперекова ділянка і заочеревинний простір – 2 год, хребет і спинний мозок – 2 год, малий таз – 4 год).

Третій субмодуль виокремлено для вивчення клінічної анатомії та оперативної хірургії кінцівок (верхня кінцівка – 4 год, нижня кінцівка – 4 год, операції на кінцівках – 2 год, ПМК – 2 год).

За освітньо-професійною програмою «Стоматологія» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти на вивчення клінічної анатомії та оперативної хірургії також передбачено 3 кредити (60 академічних годин).

На нашу думку, максимально можливий ліміт часу також доцільно виділити для аудиторної форми навчання – 60 годин (1 лекція і 29 практичних занять), для самостійної – 30 годин.

Лекцію доцільно присвятити загальним питанням клінічної анатомії та оперативної хірургії, її ролі в підготовці лікарів-стоматологів.

Практичні заняття доцільно розділити на три субмодулі. Перший із них слід присвятити питанням первинної хірургічної техніки (вступ, первинна хірургічна техніка – 4 год, елементи первинної хірургічної техніки в ділянках тулуба і кінцівок – 26 год). Другий субмодуль передбачатиме вивчення клінічної анатомії та оперативної хірургії голови (мозковий відділ – 6 год, лицевий відділ – 12 год), а третій – шиї (ділянки шиї – 4 год, її органи – 4 год, ПМК – 2 год).

Як вибіркові компоненти до освітньо-професійних програм «Медицина», «Педіатрія» і «Стоматологія» можуть бути запропоновані «Клініко-анатомічне обґрунтування провідникових блокад периферичних сплетень і нервів», «Клініко-анатомічне обґрунтування симптомів і синдромів у практиці внутрішньої медицини», «Клініко-анатомічне обґрунтування симптомів і синдромів у хірургії», «Первинна хірургічна техніка», «Теорія і практика хірургічних швів».

Уведення змін до структури освітньо-професійних програм нині стало нагальною потребою. Саме компетентнісний підхід до формування освітньо-професійних програм визнано правильним і прогресивним, а вивчення медицини без оволодіння клінічною анатомією та оперативною хірургією не сприяє досягненню інтегральних результатів навчання.

Висновок. Повноцінне вивчення клінічної анатомії та оперативної хірургії як самостійної обов'язкової освітньої компоненти стало нагальною вимогою часу, виконання якої не лише сприятиме поглибленню розуміння студентами морфології людини, а й дозволить створити міцну базу практично-орієнтованих анатомічних знань, оволодіти низкою практичних навичок і професійних умінь, необхідних для всіх лікарських спеціальностей.

Список використаної літератури

1. Бадюк М.І. Організація медичного забезпечення військ: підручник для студентів вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації. К.: МП «Леся», 2017. 491 с.
2. Білаш С.М., Проніна О.М., Коптев М.М., Слободян О.М., Аппельханс О.Л. Перспективи дисципліни «Описова та клінічна анатомія з основами оперативної хірургії» в сучасній системі вищої медичної освіти». *Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти: виклики сьогодення та перспективи їх вирішення*: матеріали XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю в онлайн-режимі за допомогою системи Microsoft Teams, м. Тернопіль, 20-21 травня 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 68-71.
3. Вовк Ю.Н. Клиническая анатомия – основа современной морфологии и хирургии. *Морфология*. 2016. № 3. С. 354-357.